

Ustreljeni 15-letni Mihael Kostanjšek Evers

Dr. Milko Mikola Arhiv Demokracije

UMOR NEMŠKE DRUŽINE V SLOVENSKIH KONJICAH

Množična morija nasprotnikov komunistične oblasti v Sloveniji se je do avgusta 1945, ko je bila razglášena splošna amnestija, sicer končala, vendar pa so se še tudi potem dogajali posamični umori tako imenovanih narodnih sovražnikov.

Eden takšnih umorov se je zgodil 22. decembra 1945 v Slovenskih Konjicah, njegove žrtve pa so bili člani nemške družine: Eleonora Kostanjšek Evers, njen 15-letni sin Mihael-Miki in njen mož Franc Tiselbret. Le nekoliko za tem je bila verjetno umorjena tudi Eleonora sestra Frida Evers. Ker sta bila v njihov umor vpletena okrajni partijski sekretar in okrajni pooblaščenec Ozne, storilci za zločin niso bili nikoli kaznovani, čeprav je oblast zanje vedela. Ta tragična zgodba o umoru nemške družine je samo še en dokaz, kako malo je bilo vredno človekovo življenje, potem ko so oblast v Sloveniji maja 1945 prevzeli komunisti.

Eleonora Kostanjšek Evers

Mihael Kostanjšek Evers

Rop dragocenosti iz Windischgrätzovega dvorca Trebnik

Preden preidemo k samemu opisu umora nemške družine, moramo nekaj besed nameniti ropu dragocenosti iz Windischgrätzovega dvorca Trebnik pri Slovenskih Konjicah, ki se je zgodil po koncu vojne leta 1945. Ta rop je bil namreč razlog, da so morali nasilne smrti umreti trije ali celo štirje povsem nedolžni ljudje. Tako kot v vsej Sloveniji je komunistična oblast po vojni tudi v okraju Slovenske Konjice na podlagi odloka Predsedstva Avnoja z dne

21. 11. 1944 zaplenila vse premoženje nemških lastnikov. To se je zgodilo tudi s premoženjem Windischgrätzov, ki so bili ena najbogatejših plemiških družin na Slovenskem. Pri Slovenskih Konjicah so poleg zemljiškega posestva imeli tudi dvorec Trebnik, ki je bil razkošno opremljen, v njem pa je bilo tudi precej zlatnine, srebrnine, dragocenega porcelana in različnih predmetov iz brušenega stekla. Najkasneje tik pred koncem vojne so lastniki te dragocenosti skrili v bunkerju v kleti dvorca.

Windischgrätzov dvorec Trebnik

Po vojni so neke noči – natančnega datuma ni mogoče ugotoviti – neznanci vdrli v dvorec in v skritem bunkerju odkrili 22 zabojev različnih dragocenosti. Po mnenju tedanjega šefa uprave Ljudske milice za okraj Slovenske Konjice Jožeta Jezernika sta rop izvršila sekretar Okrajnega komiteja KPS Slovenske Konjice Martin Kos - Čiček in pooblaščenec Oddelka za zaščito naroda (Ozna) za okraj Slovenske Konjice Stane Gril - Ambrož. To mu je med zaslišanjem povedal njun šofer, ki je v navzočnosti obeh navedenih zabojev z ukradenimi dragocenostmi s tovornim avtomobilom odpeljal v Slovenske Konjice pred zgradbo, v kateri je bil sedež okrajnega pooblaščenca Ozne. Tam so zaboje razložili s tovornjaka, pregledali njihovo vsebino in si nekatere dragocenosti iz njih prisvojili. Predvsem naj bi si bili prisvojili zlatnino in srebrnino. Zaboje z drugimi dragocenostmi so naslednji dan naložili nazaj na tovornjak in jih odpeljali v Celje, od tam pa nato v Ljubljano na ministrstvo za gozdarstvo.

Ker so vedeli, katere dragocenosti so bile ukradene, so morali umreti

To, da so si roparji del pokradenih dragocenosti iz Windischgrätzovega dvorca Trebnik prilastili, pa je bilo usodno za Eleonoro Kostanjšek Evers, njenega 15-letnega sina Mihaela in njenega moža Tiselbreta. Eleonora Kostanjšek Evers je namreč do konca vojne stanovala v dvorcu Trebnik, njen mož Franc Tiselbret pa je bil pri Windischgrätzih zaposlen kot šofer, zato sta

vedela, kakšne dragocenosti so bile v dvorcu. Prej omenjeni Jože Jezernik je v preiskovalnem postopku kot priča izrazil prepričanje, da je bilo nemško družino treba umoriti zato, »ker je samo ta družina znala za vse dragocene stvari v dvorcu Windischgrätz« in ker bi Eleonora Kostanjšek Evers in njen mož Franc Tiselbret »lahko v bodočnosti pričala o količini in vrednosti takrat odpeljanega zlata ali srebrnine«. Po njegovem mnenju namreč »... vse dragocenosti, najdene v Windischgrätzovem dvorcu, niso bile oddane oblastnim forumom, kamor bi sicer pripadale, ampak so se gotovi ljudje tudi osebno okoristili«. Glede tega, kdo je stal za umorom omenjene nemške družine, pa je bil Jože Jezernik prepričan, da je bil omenjeni umor izveden z vednostjo ali naročilom Kos Martina in Ambroža (Staneta Grila, op. M. M.)«. Kakor že rečeno, je bil prvi okrajni partijski sekretar, drugi pa okrajni pooblaščenec Ozne.

Morilca sta nemško družino sovražila

Kot je leta 1951 pokazala vnovična preiskava umora, sta nemško družino umorila brata M. V. in T. V. iz Slovenskih Konjic. Ali sta to storila po naročilu sekretarja Okrajnega komiteja KPS Slovenske Konjice Martina Kosa - Čička in pooblaščenca Ozne za okraj Slovenske Konjice Staneta Grila - Ambroža, kot je bil prepričan Jože Jezernik, je ostalo nepojasnjeno, ker zločin ni doživel sodnega epiloga. M. V. in T. V. za umor ni bilo težko nagovoriti, saj sta Eleonoro Kostanjšek Evers in Franca Tiselbreta sovražila. Dolžila sta ju namreč, da sta kriva za smrt njunega strica, ki so ga Nemci februarja 1945 kot talca obesili v Stranichah pri Frankolovem, čeprav za to nista imela nikakršnih dokazov. Če bi dokazi za to obstajali, bi oblast Eleonoro Kostanjšek Evers in Franca Tiselbreta že takoj po koncu vojne aretirala in verjetno »likvidirala«. Čeprav sta M. V. in T. V., s tem ko sta umorila nemško družino, nedvomno zakrivila hud zločin, pa sta bila po svoje tudi sama žrtvi, saj sta nevede postala orodje v rokah okrajnega partijskega sekretarja in okrajnega pooblaščenca Ozne, ki sta njuno sovrašтво do te družine izkoristila in ju nepeljala k njenemu umoru.

Greva pošvrkat te nemške svinje

Brata sta umor nemške družine izvršila 22. decembra 1945 zvečer. Tega dne je M. V. bratu T. V. predlagal, da gresta »pošvrkat (postrelit, op. M. M.) te nemške svinje«, s čimer je mislil Eleonoro Kostanjšek Evers in njenega moža Franca Tiselbreta. T. V. se je z njegovim predlogom strinjal. Ob mraku sta odšla proti hiši šte. 82, v kateri je nemška družina živela. Hiša je stala na samem v ozki ulici, ki je vodila od gostilne

Merkša ob glavni cesti v Slovenskih Konjicah proti šoli in je bila ograjena z lesenim plotom. Preden sta vstopila v hišo, sta od zunaj s koli podprla zaprta okenska polkna, da jih ne bi bilo mogoče odpreti, in tako preprečila, da bi žrtve po naključju ne pobeignile skozi okna in da se ne bi slišali strelji.

Hiša, v kateri je živela nemška družina

Kaj se je dogajalo potem, je M. V. šest let kasneje (21. maja 1951) v preiskovalnem postopku opisal takole: »Imela sva vsak svojo pištolo. Jaz sem imel pištolo znamke 'Vis« kalibra 9 mm, brat Tugo pa je tudi imel pištolo kalibra 9 mm, katere znamke ne vem, na 15 nabojev. Ko sva prispela do hiše, je ravno postalo mračno. Hiša se nahaja cca 40 do 50 metrov od glavne ceste. Mimo glavnih vrat pa pelje neka stranska cesta, iz katere je tudi vhod v hišo. Vrata, kot se spominjam, so bila še odklenjena. Brat Tugo je potrkal na glavna zunanja vrata, na kar je prišel iz sobe Tiselbret in odprl vrata. Nato sva midva vstopila kar v vežo in zaprla vrata. Istočasno se spominjam, da je Tugo dejal: 'Prokleta švabska kurba' in hkrati je tudi počilo. Tiselbret je bil zadet v glavo in je takoj obležal na tleh.

Nato se je že opazilo, da se je v kuhinji prižgala luč. Slišal se je glas: 'Mein Gott.' Tugo je prijel za kljuko od kuhinjskih vrat, ker pa se je čutilo, da je ona (Eleonora Kostanjšek Evers, op. M. M.) pritiskala na vrata, sem jaz z desno nogo sunil v vrata tako, da so se odprla. V tem hipu je Tugo skočil v kuhinjo in postreljal še Eversovo in njenega sina Mihaela. Takoj za bratom sem začel streljati tudi jaz. Spominjam se, da sem najprej oddal strele na Eversovo /več nabojev/, ker je njo brat Tugo slabo zadet. To sem opazil takoj, ko je po oddanih streljih s strani Tuga ženska še na tleh brcala. V tem momentu se je pri sosedu, ki je oddaljen cca 15 metrov, prižgala luč. Na to sem jaz opozoril brata Tuga, namreč da beži. Jaz sem takoj nato bežal, in sicer v smeri osnovne šole, dočim je Tugo ostal še v hiši. Ko je prišel za menoj, sem ga vprašal, zakaj ni takoj zbežal, nakar mi je odgovoril, da zihier je zihier in da je moral dati še vsakemu po en ▶

strel v glavo. Nato sva takoj odšla. Za Tuga se spominjam, da je odšel na neki ples v Slovenskih Konjicah, dočim sem jaz odšel domov.«

Ko so naslednjega dne, to je 23. decembra 1945, preiskovalci kazenskega oddelka Javnega tožilca za okrožje Celje opravili ogled kraja zločina, so bili ob vstopu v hišo priče strahotnemu prizoru. V veži na tleh je ležalo truplo Franca Tiselbreta, na stolu v kuhinji je proti tlom nagnjena vsa okrvavljena sedela mrtva Eleonora Kostanjšek Evers, njen 15-letni sin Mihael pa je ležal mrtev na tleh v sobi v mlaki krvi poleg divana. Ker je bil oblečen samo v spodnje perilo, je sklepati, da sta ga morilca ustrelila, ko je ležal in bral knjigo, ki je ob preiskavi še ležala na divanu. Vse tri žrtve so imele po več strelnih ran.

Ustreljena Eleonora Kostanjšek Evers

Ustreljeni Franc Tiselbret

Preiskava proti storilcem zločina je bila leta 1949 ustavljena

Ozna za okrožje Celje, ki je izvajala preiskavo umora, je zanj najprej osumila inž. Viktorja Rebolja, ki je upravljal z zaplenjenim posestvom Windischgrätzov. Po mnenju Ozne se je Eleonore Kostanjšek Evers in njenega moža Franca Tiselbreta hotel znebiti zato, ker sta vedela za skrite dragocenosti v Windischgrätzovem dvorcu. Šele aprila 1946 so za umor osumili tudi brata M. V. in T. V. ter proti njima uvedli

Nadaljevanje zaslišanja obdolženca
Voncina Tugomirja dne 7.IV.1951. v saporih UDB-Celje.

Preiskovalec : kap. Leben Janko.

Povejte kateri je umoril nemško družino Evers v Slov.Konjicah ter kakšen je bil način in potek umora ?

Prisadam, da sem jaz in moj brat Miran umorila leta 1945 nemško družino Evers. So je bilo nekako nekaj dni pred ali po bošiču. V tem času sem stanovala še pri stari mami in to pri Melivi Ivani v Slov. Konjicah št. 7 ali 8. Ona mi je stalno omenjala svojega sina Meliva Antona, katerega so Hesol med okupacijo februarja 1945 obesili kot šajca v Strančevih pri Frankolovem. Bilo je nekoga večera, ko sva se jas in moj brat Miran nahajala pri stari mami, ki nama je dala vina tako, da sva postala pripičono vrnjena. V tem trenutku je bilo pogovorne gora o njunemu sinu Antonu, ki je bil najin stric. Spominjam se, da se je pogovor razvil, da je bil stric izdan potem Eversih, Deiselbreta in nekaj drugih njihovih pomencev iz pšajskega polja, ki so bili s njimi v stalnih stikih. V tem pogovoru je stara mati začela jokati, kar nama je dalo nekako še večjo srd do teh Eversov. Kamu nato sva se s Miranom odpravila brez kakih besed od stare matere. Zunaj sva se s Miranom aprasusela, da greva k Eversovim in da jih pustimo vanje. To sato dal izgovorilo se ne spominjam. Bila sva direktno proti omenjeni hiši, ki je podeljena 300 do 400 metrov od hiše stare matere. Do vrat se prišla do svojega cilja, se spominjam, da so bila vrtna vrata odprta, dočim so bila hišna glavna vhodna vrata zaprta. Sato sva na vrata potrčala nakar je prišla odprt kot spominjam Eversova. Ker pa je bil najin najbr, da prvo dobiva in ustreliva Deiselbreta, sva njej dejala, naj ga pokliče. V istem trenutku sva se s Miranom še nahajala v veži, imela sva v rokah vsak svojo pištolo. Takoj je tudi prišel Deiselbret in sva se in sva ga še nekako pri smeh vratih takoj ustrelila. Streljala sva na njega obdva s bratom. Šele takrat, ko da ne bi bogel trditi, ali je bil smrtni pogodok moj ali Miranov. Že v istem momentu, ko sva oddala strele na Deiselbreta sva še pokončala tudi Eversovo in njenega sata. To se je vse zgodilo v momentu, vam, da so bili prostori rasvetljeni, odnočno, da je bila v veži luč. Ura je morala biti okrog 21. Po izvršitvi umora se spominjam, da sem odšla v gostilno pri "Partizanu" v Slov.Konjicah, ne morem se pa spomniti, da sva bila oba s bratom. Po pripovedovanju drugih ljudi vam, da sem v tej gostilni tudi parkrat plesala, na kar pa sem odšla k takratnemu doletu Valnerer Tinkl. Tjker sem tudi prapal. Nekako pred novim letom 1946 sva bila obdva s Miranom zlicana na zaslišanju na notranjo upravo v Slov.Konjicah, bila aretina od NU Slov.Konjice in sva pri oca 2 in pol meseca ter nato izpuščena. S bratom Miranom sva se sstanila, da ne bova ničesar priznala. Oesar sva se sveda tudi držala. Mislim, da sem v celotnem preiskovalnem saporu le dvakrat ali trikrat zaslišan in to, če so sva zaslišanja trajala eno dobro uro. Zavedal sem se s dobro, da se izpovem dejanje, ki sva ga izvršila s bratom, da bova končno za moj korak je bil napravljen spravililano ali vas s njim sem hotel doseči to, da sem se delno maščeval nad izdajo Eversov in nad svaro to moje strice.

-2-

Da sem patudi sedaj pred preiskovalnimi organi UDB odlašal s priznanjem je krivo stanje v katerem sem se sedaj nahajam s družino, ki je domačena je namreč tik pred porodom, poleg tega pa je šla star 4 leta, ki boleha še do malaga in še danes ne more hoditi.

K zapisaniku nimam ničesar več sa pripomniti. Zapisanik je končan, prečitan in odbran.

Preiskovalec : kap. Leben Janko.

Selhuj

Zaplanikar : Čergan Jože.

Čergan Jože

Obdolženec : Voncina Tugomir.

Voncina Tugomir

Da sta zagrešila umor nemške družine, sta M. V. in T. V. priznala šele leta 1951.

preiskovalni postopek. Od zaslišanij prič so namreč dobili izjave, da so ju tistega večera, ko je bil izvršen umor nemške družine, nekateri videli hoditi po cesti z brzostrelko. Poleg teh treh so v preiskavo umora kot osumljenca vključili tudi sekretarja Okrajnega komiteja KPS Slovenske Konjice Martina Kosa - Čička »zaradi njegovega nerazumljivega obnašanja v času prvih poizvedb o umoru« in »ker je tudi on vedel za dragocenosti v dvorcu Trebnik«. Ni pa se v preiskovalnem postopku znašel pooblaščenec Ozne za okraj Slovenske Konjice Stane Gril - Ambrož, čeprav bi se moral. Ker so osumljenci krivdo za umor nemške družine zanikali, je Javno tožilstvo za okrožje Celje 16. maja 1949 izdalo sklep, da se preiskovalni postopek zoper njih ustavi, »ker se tekom preiskave ni moglo zbrati dovolj dokazov za njihovo kazensko odgovornost«.

Leta 1951 morilca oblastem umor nemške družine sama priznata

Da sta zagrešila umor nemške družine, sta M.

V. in T. V. priznala šele leta 1951. Telega leta sta se imenovana kot osumljenca znašla v preiskovalnem postopku, ki je potekal proti Ivanu Šelihu in njegovima bratoma Francu in Rudiju. Bratje Šelih so bili osumljeni, da so se v sporu med Titom in Stalinom (informbiro) postavili na Stalinovo stran in da so hoteli organizirati združbo, katere cilj je bil zrušiti »ljudsko oblast« v Jugoslaviji. Glede na to, da sta se M. V. in T. V. s Šelihmi pogosto družila, so ju osumili, da ju je Ivan Šelih skušal pridobiti na svojo stran in da jima je zaupal, da namerava pobegeti čez mejo. Ker pa tega nista prijavila oblastem, sta po tedanjem kazenskem zakoniku storila kaznivo dejanje. V preiskovalnem postopku, ki ga je vodila Udba za okraj Celje okolica, sta s svojim pričevanjem Ivana Šelaha močno obremenila, ta pa se jima je maščeval tako, da je preiskovalcu povedal, da mu je M. V. ob neki priložnosti sam priznal, da sta z bratom T. V. 22. decembra 1945 umorila nemško družino v Slovenskih Konjicah. Brata M. V. in T. V. sta v preiskavi to njegovo izjavo potrdila

kot resnično in s tem tudi priznala umor Eleonore Kostanjšek Evers, njenega sina Mihaela in njenega moža Franca Tiselbreta.

Na podlagi njunega priznanja umora je Okrožno javno tožilstvo v Celju zoper njiju 22. avgusta 1951 pri Okrožnem sodišču v Celju vložilo obtožnico, vendar do procesa ni prišlo, ker je obtožnico prej umaknilo. Za umik obtožnice se je verjetno odločilo, ker je obstajala možnost, da bosta obtoženca pred sodiščem v svojo obrambo povedala, kdo jima je umor naročil. Ker sta ga domnevno naročila sekretar Okrajnega komiteja KPS Slovenske Konjice Martin Kos - Čiček in pooblaščenec Ozne za okraj Slovenske Konjice Stane Gril - Ambrož, bi to pomenilo, da bi Okrožno javno tožilstvo moralo tudi zoper njiju vložiti obtožnico. To pa se nikakor ni smelo zgoditi, saj je šlo za predstavnika »ljudske oblasti«, ti pa so bili nedotakljivi. Tako so vsi, ki so bili vpleteni v umor nemške družine, ostali nekaznovani.

Zavedaj se, da si od Ozne poslan! Stane te glava, če je ne dobiš!

Na koncu bomo, kolikor to dopuščajo ohranjeni dokumenti, skušali še opisati, kaj se je zgodilo s Frido Evers, sestro Eleonore Kostanjšek Evers. Ker je bila imenovana med vojno upravnica Windischgrätzovega posestva in je stanovala v njihovem dvorcu Trebnik, je

bilo tudi njej dobro znano, kakšne dragocenosti so bile v njem. To je bilo verjetno tudi zanjo usodno, saj je mogoče upravičeno domnevati, da je bila zaradi tega tudi ona umorjena. Na podlagi izjav, ki jih je v preiskovalnem postopku 9. aprila 1946 kot pričal podal šef kriminalno-preiskovalnega odseka pri Okrajnem ljudskem odboru Slovenske Konjice Ivan Pozeb, lahko sklepamo, da sta bila tudi v njen domnevni umor vpletena sekretar Okrajnega komiteja KPS Slovenske Konjice Martin Kos - Čiček, in pooblaščenec Ozne za okraj Slovenske Konjice Stane Gril - Ambrož. Ker je bila Frida Evers, kot že rečeno, med vojno upravnica Windischgrätzovega posestva, sta domnevala, da ve, kje vse bi Windischgrätzci še lahko skrili svoje dragocenosti. Prepričana sta bila namreč, da teh niso skrili samo v dvorcu Trebnik, ampak še na nekaterih drugih lokacijah zunaj Slovenskih Konjic. Ivanu Pozebu sta zato 4. januarja 1946 ukazala, naj se v spremstvu pripadnika Knoja z avtomobilom odpelje v Sv. Peter pod Svetimi gorami (sedaj Bistrica ob Sotli), kjer je Frida Evers takrat živela, in jo pripelje na Pooblaščenstvo Ozne za okraj Slovenske Konjice. Preden se je Ivan Pozeb odpravil na pot, mu je Stane Gril - Ambrož zagrozil: »Zavedaj se, da si od Ozne poslan. Stane te glava, če je ne dobiš!«

In potem je bila poslana neznano kam

Ivan Pozeb je ukaz izvršil in 5. januarja 1946 Frido Evers pripeljal na Pooblaščenstvo Ozne za okraj Slovenske Konjice, tam pa so jo zaprli v samico predvojnega okrajnega zapor. Po njegovih navedbah sta se nekaj dni zatem Martin Kos - Čiček in Stane Gril - Ambrož skupaj z njo z avtomobilom odpeljala v Žiče, Oplotnico in Vilarje iskat skrite Windischgrätzove dragocenosti. Ali so jih kaj našli ali ne, ni mogoče ugotoviti. Ko je Ivan Pozeb Martina Kosa - Čička po njihovi vrnitvi v Slovenske Konjice vprašal, ali je bilo kaj uspeha, mu je ta odgovoril da ne. Vendar pa je težko verjeti, da je povedal po resnici.

O tem, kaj se je nato zgodilo s Frido Evers, lahko samo ugibamo, saj podatkov o njeni nadaljnji usodi ni, verjetno pa je bila tudi ona umorjena. Ker je vedela, kakšne dragocenosti so bile v Windischgrätzovem dvorcu Trebnik, sta bila Martin Kos - Čiček in Stane Gril - Ambrož vsekakor zainteresirana, da se je kot morebitne priče znebita. Kot je dejal Ivan Pozeb, je bila Frida Evers v okrajnem zaporu v Slovenskih Konjicah zaprta še kakšnih 14 dni, »potem pa je bila poslana neznano kam«. Če se je v tistih časih za koga reklo, da ga je Ozna »poslala neznano kam«, je to dejansko pomenilo, da so ga umorili oziroma »likvidirali«, kot se je temu drugače reklo v partijskem žargonu. **D**